

Національний звіт щодо впровадження інституційного механізму прогресу жінок

До 1991 року Україна взагалі не мала визначення інституційного механізму прогресу жінок, як і самого механізму. Вся політика відносно жінок була зосереджена в так званій, громадській організації - Комітеті радянських жінок і складалася з формальних заходів номенклатурних жінок для, так званих, "простих" жінок.

Спадок минулих років ми відчуваємо і нині. Проте паростки нового підходу вже можна також спостерігати в різних галузях сучасного українського життя. Такий парадокс притаманний також інституційному механізму просування жінок в Україні.

Створення структур, які могли би допомогти жінкам в реалізації своїх прав почалися в Україні 1995 року створенням Комітету при Президенті України з питань материнства і дитинства. 1996 року комітет було ліквідовано. Як тимчасова структура він не діяв в якості національного механізму. Співробітниці і співробітники цього Комітету намагалися зробити щось для встановлення постійного механізму і поліпшення ситуацій щодо жіночих людських прав в Україні. Проте як внутрішня структура Президентської адміністрації, Комітет був дуже слабкий і неефективним.

Міністерство у справах сім'ї і молоді-основне відповідальне за впровадження Платформи дій і покращання становища спілок в Україні. Воно було створено 1996 року.

Міністерство має підрозділи в усіх 24 областях, Автономній республіці Крим, містах Київ і Севастополь, районах. Міністерство має незалежний статус в системі кабінету міністрів.

Як структура з "новими" для українського суспільства цілями, Міністерство не мало "джерел" персоналу який би знав, розумів і використовував гендерну чутливість; тамував жіночі людські права і був обізнаний щодо шляхів впровадження цих вправ. Проте створена структура вимагала відповідних місцевих структур, тому склалося так, що дехто з персоналу мало розуміє проблеми жіночого посилення і уповноваження або реалізує те формальним шляхом.

1998 року було створено Комітет Верховної Ради з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства. Проте, ця структура практично не помітна внаслідок внутрішніх проблем парламенту і президентських виборів, що мають відбутися наступного року. Документи підготовані цим комітетом, переважно лежать на "полиці".

Політика гендерної рівності і рівноправного статусу жінки в суспільстві сформульовано чітко. 1998 року було створено Гендерну Раду при Міністерстві сім'ї та молоді. Проте ця структура не уповноважена сформулювати чи впроваджувати урядову політику щодо рівного гендерного статусу. Вона не має чіткого мандату, носить швидше дорадчий характер, а тому слабка.

Рекомендації:

Створена як структура для трьох великих напрямків – сім'ї, молоді і жінок (останні навіть не потрапили до назви). Міністерство не ставить за головне в своїй політиці рівноправний гендерний статус. Для того, щоб зробити цей механізм ефективнішим і дійовішим уряд повинен приділяти більш уваги рівноправному статусу жінок в усіх аспектах їхнього життя.

Політика уряду щодо цієї проблеми повинна бути послідовнішою і конкретнішою. Вона має бути менш формальною і патріархальною в своїх підходах.

Інші міністерства, відповідальні за впровадження Платформи Дій, повинні приділяти більше уваги в своїй діяльності гендерним проблемам як основним і важливим.

Національний План Дій був прийнятий Постановою Кабінету Міністрів від 8. 09. 1997 р. № 993.

Громадські організації запрошувалися для консультацій під час його формування, проте в План було включено лише деталі з їх пропозицій. Це привело до того, що первинний проект було змінено повністю, а деякі пріоритетні було упущено або

сформульовано не чітко. Більш того, Національний план містить заходи не лише стосовно сім'ї та дітей, що зовсім не передбачено в такому вигляді Пекінською платформою дій.

Пропозиції громадських організацій були чіткіше поділені на розділи згідно Платформи Дій. Вони були більш ефективними і сильними.

Національний План Дій - це суміш проблем СІМ'І, МОЛОДІ і жінок (маленькими літерами, як відсутні в назві Міністерства). Це робить План складнішим для розуміння і реалізації в нашій конкретній сфері життя жінок. Принцип Національного Плану Дій реалізуються регулярно згідно визначених термінів.

Наприклад,

- було засновано Координаційну Раду з проблем жінок при Міністерстві сім'ї та молоді. Вона складається як з державних чиновників, так і з представниць громадських організацій. Рада зустрічається регулярно для обговорення поточних подій і перспективної діяльності.
- розроблено проект Декларації державної політики щодо сім'ї і жінок, а також Конвенцію поліпшенню статусу жінок в Україні. Проте ці документи не були надруковані, тому громадські організації не можуть їх обговорювати і вносити свої пропозиції.
- в травні 1998 року було проведено національний конгрес "Жінка в сучасному українському суспільстві: становище, проблеми, можливості соціального розвитку і самореалізацій". Він дав можливість жінкам обговорити свої проблеми на державному рівні, проте інколи на місцях вибори учасниць були недемократичними і непрозорими. Часто обиралися (а швидше прилучалися) жінки не залучені до руху, далекі від цих проблем, але належні до номенклатури.
- Верховною Радою були прийняті зміни до законодавства (доповнення до Кримінального Кодексу) щодо заборони торгівлі людьми.
- експертиза українського законодавства щодо відповідності міжнародним законом майже завершена.
- пункт стосовно "Створення жіночих центрів для надання психологічної, інформаційної і юридичної допомоги" виконано лише в Києві, де в серпні 1998 відкрито Київський міський центр роботи з жінками.
- та ситуація щодо притулків для жертв насильства. Він відкритий лише в Києві.

Пункти загального підходу в Національному Плані Дій впроваджені частково і не мають чітких показників їх впровадження. Наприклад,

- перевірка посилення контролю щодо заборони пропаганди насильства в засобах масової інформації ускладнюється внаслідок відсутності їх регулярного моніторингу.
- Те ж саме стосується контролю Національної програми працевлаштування для попередження безробіття серед жінок: відсутні конкретні заходи і план їх реалізації.

Загальні ремарки щодо впровадження Національного Плану Дій наступні: безумовно, впровадження Національного Плану позитивно впливає на жінок в Україні, бо нарешті засновано національний механізм, проте, його впровадження повинно здійснюватися активніше на місцевому рівні. Це залежить як від місцевої влади, так і від діяльності самих місцевих громадських організацій – їх роль, навичок і наполегливості.

Права жінок в Україні залишаються новою Конституцією України, прийнятою в червні 1996 року. Вона пропонує, що – не може бути привілеїв чи обмежень на підставі раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, чи соціального походження ... чи інших ознак.

Рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей в громадській, політичній та культурній діяльності, освіті, підвищенні кваліфікації, праці та оплати за неї; спеціальними заходами техніки безпеки на робочому місці та охорони здоров'я жінок, встановленням мі та охорони здоров'я жінок,

встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які подавали би можливість жінкам поєднувати працю з материнством; юридичною допомогою, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства включно з оплаченою відпусткою та іншими пільгами жінкам і матерям (Стаття 24).

Шлюб базується на добровільній згоді жінки і чоловіка. Чоловік і дружина мають рівні права і обов'язки в шлюбі і сім'ї (Стаття 51).

Формально це надає рівні права жінкам, проте мова деяких статей Конституції має образливий і дискримінаційний характер для жінок. Наприклад, ст. “; засвідчує про **надання** жінкам рівних з чоловіками...” (виділення авторів). Якщо хтось надає право жінкам, що цей хтось – чоловік (?!). Формулювання статей не має гендерної чутливості. Кодекси також проголошують рівність жінок і чоловіків. Кодекс законів про працю засвідчує про рівність при наймі на працю та інших питань працевлаштування в розвиток Ст. 24 Конституції.

Кодекс про шлюб і сім'ю говорить про рівні права і обов'язки дружини і чоловіка в розвиток Ст. 51 Конституції.

Проте юридичне закріплення рівного статусу розбивається об практику. Відсутність чіткої процедури чи відсутність прецедентів створює підстави для зловживань, порушень жіночих людських прав і неподання судових позовів зокрема в сфері економіки і працевлаштування.

Вплив жіночих громадських організацій помітно зріс за останні роки. Точна статистика щодо кількості жіночих громадських об'єднань в Україні відсутня. Різні джерела засвідчують, що їх від 200 до 500.

Близько 20-30% організацій активні саме в напрямку діяльності жіночих людських прав.

Близько 20-30% всіх жіночих громадських організацій в Україні залучені так чи так до впровадження державних програм. Основним критерієм відбору для більшості заходів є рівень попередньої активності самих організацій.

Урядові гранти можуть бути отримані на конкурсній основі. Проте процедура отримання грантів і їх фінансове забезпечення слабкі, нечіткі, а тому ще не дуже ефективні.

Рекомендації:

Програми, проекти, політика повинні бути менш формальними у своїх підходах. Урядові гранти і програми повинні бути стабільніші і отримати фінансування на регулярних засадах.

Повинен існувати механізм експертної оцінки і прийняття рішень для уникнення зловживання і підтримання прозорої і підзвітної процедури отримання грантів.

Інші зауваження:

Програма Дій як така не впроваджується в Україні. Вона буде включена частково до Національного Плану Дій. План набагато слабкіший за Програму, тому впровадження Національного Плану без зосередження уваги на критичних сферах ПД послаблює національний механізм в цілому.

Платформа Дій не перекладена українською мовою. Російськомовна версія прийнятна для часткового використання, проте отримати її копію дуже важко, бо Місія ООН в Україні має також і обмежену кількість російськомовних копій. Це робить менш доступними для громадських організацій і державних чиновників. Популяризація ПД та основних ідей Пекінських стратегій недостатня і неприйнятна.

Рекомендації:

Уряд повинен приділяти більше уваги гендерно організованим даним та інформації, а також дослідженням щодо становища жінок. Слід розробити навчальний план для системи середньої і вищої освіти із інтегруванням цих даних в різні курси навчання. Слід

більше розвивати гендерну статистику і включати проблеми гендеру до різних досліджень.

Гендерно орієнтовані дані повинні покинути “заповідник” жіночих студій і жіночого руху. Міністерства повинні бути зобов’язані надавати таку інформацію на регулярних засадах.

Інші зауваження:

Намагання громадських організацій в цьому напрямку будуть недостатні без сталої підтримки органів влади. Проте все, що вже зроблено громадськими організаціями, дало можливість підштовхнути процес і почати діяти на державному рівні.

Гендерним бюро було підготовлено кілька випусків бюлетенів гендерної статистики. Намагання місцевих жіночих організацій призвели до старту деяких нових ініціатив в дослідженнях, проте, цього явно недостатньо, бо не робить цю інформацію помітною.

Українські громадські жіночі організації почали ефективніше співпрацювати з владними структурами. Вони намагаються використовувати поточну політичну ситуацію, зокрема, вибори для досягнення свої цілей і покращання становища жінки в суспільстві.

Наприклад, перед виборами 1998 року київські громадські організації намагалися підштовхнути процес відкриття Київського міського центру роботи з жінками. Це був важкий і довготривалий процес. Під час передвиборчої кампанії громадські організації намагалися використати бажання тодішнього Глави міської адміністрації залишитися на цій позиції для прискорення заснування Центру та ремонту будинку під нього. Це, певною мірою, прискорило процес. Віддаючи належне Главі міської державної адміністрації, слід відзначити, що і після виборів (вони не відбулися, бо не було прийнято Закону про столицю) він ані зупинив, ані загальмував процес. Центр було відкрито на День Незалежності, і нині він нарощує свою діяльність.

Вплив на зміни українського законодавства незначний.

Міністерство сім’ї і молоді проводить експертизу українського законодавства і працює над проектами Декларацій державної політики стосовно сім’ї і жінок та Конвенції покращання становища жінок в Україні. Всі ці документи було передано до Верховної Ради для розгляду і затвердження. Але наступні кроки цих документів відсутні через причини, які вже згадувалися раніше.

Зауваження:

Як правило, громадські організації незадоволені співпрацею з державою, проте намагання Міністерства сім’ї і молоді та його структурних підрозділів на місцях поліпшити співпрацю за останні роки були інтенсивними. Співробітництво держави і жіночих громадських організацій набуло якісно нової форми – обидві сторони зрозуміли необхідність взаємного існування і пошуку кооперації зусиль.

Як об’єктивні причини повільного розвитку національного механізму в Україні можна відзначити фінансову ситуацію в країні, брак обізнаності державних чиновників в гендерних питаннях і жіночих людських правах в цілому.

Підготовлено для регіонального звіту коаліції «КАРАТ» -
Інформаційно-консультативним жіночим центром
Жіночим консультативним центром Закарпаття
Центром «Жіноча ініціатива»
Центром «Спадщина»

Поріг

Мова і термінологія

Посібник із залучення
людей з відмінними можливостями
до програм міжнародних обмінів

Так саме, як не існує ідеальної мови для того, щоби говорити про різних людей, різні культури чи раси, так саме не існує ідеальних термінів, щоби говорити про відмінні можливості. Відмінності у використанні тих чи інших термінів носять як персональний, так і регіональний характер. В Америці протягом довгого часу точилися суперечки про те, як нас називати - «людьми з фізичними недоліками» або «з відмінними можливостями». Кожна з сторін приводила свої наукові аргументи. Не так давно в боротьбу включилися ще два терміни - «фізично обмежені» та «Ті, що долають фізичну недугу».

Послідовне використання слів «людина з порушеними можливостями» та «люди, які мають відмінні можливості» в даному посібнику є відображенням особистісних та регіональних предпочтеній авторів і не покликано вирішити вищевказану проблему. «Людина, яка має відмінні можливості» - це термін, що зустрічається найчастіше і використовується людьми, залученими до руху на захист своїх прав.

Окрім того, багато людей, що мають відмінні можливості, прийшли до думки, що словосполучення «людина з обмеженими можливостями» стало означати лише рухательні недуги, а тому перейшли до використання більш специфічних термінів, таких як «сліпі» або «Глухі». Глухі люди часто віддають перевагу писати це слово з великої літери, підкреслюючи тим самим наявність цілої культури та ідентифікую себе з нею.

Люди з розумовою відсталістю, порушеннями емоційної сфери або ускладненнями в навчанні також зустрічаються з проблемою навішування ярликів. «Люди, яких називають розумово відсталими», «люди із затримкою розвитку», «долаючі порушення інтелекту» або «люди, які мають відмінні інтелектуальні можливості» - ось кілька з термінів, які використовують такі люди для самоідентифікації. Спектр назв для людей з порушеннями емоційної сфери починається від «психічно хворих» та продовжується до «людей, що вижили після утримання в психіатричній лікарні». Люди із ускладненнями в навчанні також розходяться в думці щодо того, як позначати свій тип відмінних можливостей.

Більшість людей, які мають відмінні можливості, сходяться на думці, що переважніше використовувати слово людина (як, наприклад, «людина з відмінними можливостями») замість безликого слова «відмінні можливості». наступна тонкість в тому, в якій якості використовують згадку про відмінні можливості - в якості предмету чи визначення «фізично немічна людина» чи «людина з фізичною недугою», або «людина, яка має фізичну недугу». Ми схилиємося до використання вказівки на відмінні можливості у вигляді визначення, що в більшості обумовлено міркуваннями кратості викладення, а також слідуючи формі, прийнятій для позначенні інших меншин в суспільстві.

І нарешті, останнє, що можна сказати про терміни. Серед людей, які мають відмінні можливості, давно поширена думка, що як тільки ми дізнаємося, як ми називаємося професійною мовою на цей час, назву тут жі змінюють. Так і відбувається насправді!

Тренінг «Громадянська ініціатива в галузі жіночих людських прав» проводиться з метою вивчення механізму захисту прав людини, отримання навичок пошуку й аналізу відповідних фактів, а також для творчого використання прав людини.

Він розроблений на базі тренінгу, який був проведений в Києві Жіночою мережевою програмою Фонду Сороса разом з організацією «Жінки, закон, розвиток».

До тренінгу також включені вправи з Посібника з жіночих людських прав «Наші людські права», ІКЖЦ, Київ, 1996 рік, а також практичний досвід упорядниці.

Сподіваюсь, що кожна і кожен, хто використає цей тренінг в своїй діяльності, внесе свої зміни, доповнення і пропозиції і надішле їх на адресу Інформаційно-консультативного жіночого центру.

З повагою,

Олена Сулова
Директор ІКЖЦ

ПРИБЛИЗНИЙ ПЛАН ТРЕНІНГУ

Знайомство

Очікування

«Середня» жінка і її права

Права людини, жіночі людські права - історія, документи

Вивчення випадку щодо реалізації та порушення прав людини, записаних в УДПЛ

Рівні реалізації громадянської ініціативи

Механізми посилення міжнародних документів у галузі прав людини

Оцінка механізмів впровадження і покарання

Документування і факти

Рольова гра - проведення опитування жертви насильства

Громадянська ініціатива

Розробка плану власної стратегії

Оцінка

«Середня» жінка і її права

Мета: Визначити ситуацію щодо існуючих прав і обізнаності в них жінок - громадянок країни, області, міста, села тощо.

□

(В малих групах)

Скласти портрет «типової жінки» (країни, області, міста, села) - статистичні дані, що робить, звідки походить (походження), які права має, звідки про них знає.

□

(У великій групі)

Кожна група розповідає про «типову жінку».

□

Записати те спільне, що мало відношення до кожної групи. Обговорити, зокрема, те, що стосується існуючих прав та їх реалізації.

Права людини, жіночі людські права - історія, документи

Мета: Ознайомити з історією та документами з прав людини, зокрема, жіночих людських прав.

□

(У великій групі)

Відповісти на запитання: Якщо право не реалізується, це право чи ні? Що, взагалі, ми розуміємо під правами? В чому джерела права?

МОЖЛИВІ ТЕМИ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Що ми розуміємо під правами? Здатність рухатися - не те ж саме, що право на вільне пересування.

Право характеризується, і тим відрізняється від здатності, наступними поняттями - визнання, підтримка, уповноваження, дозвіл, легалізація

Джерела права - звичаї (культура), традиції, потреби в правилах, стосунки (угоди) між державами (але не кожна традиція - право, не кожна традиція - право людини).

«Природне» право - що це таке? Дитина все тягне до себе. Це природне право? Право дає можливість вибору - робити чи ні.

□

(У малих групах)

Обговорити: чи є в мові ще слова, які означають *право* (наприклад, «привілеї», «дозвіл», «свобода»)? Як ці слова різняться за змістом? Які існують загальні вислови щодо прав, наприклад, «ви не маєте права так робити»? Запишіть такі слова й вислови під словом *право*.

□

(У великій групі)

Обговорити: чи нова ідея прав; чи притаманна концепція права людській природі; чи пов'язана концепція права лише з однією країною, регіоном, культурою.

□

Попросити групу розповісти про їхнє знання історії міжнародного механізму захисту прав людини

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Кожне суспільство має концепцію суспільства, але після Другої світової війни світова спільнота прийшла до висновку, що потрібна спільна концепція. 51 країна заснували ООН, погодивши встановити міжнародні стандарти.

□

(Мозковий штурм)

Попросити групу навести обґрунтування, чому виокремлені «жіночі людські права».

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Жінки історично «випадали», коли йшла мова про права людини. Для більшості міжнародних правозахисних груп модель «жертви» порушення прав людини, як правило, була чоловіком. Порушення людських прав громадського та політичного походження, такі, як тортури, зникнення, обмеження свободи виявлення та рабство згадувалися за умов їхньої дії на чоловіків. Щодо жінок, це або повністю замовчувалось, або розглядалось як щось «екстра» чи «спеціальне». Лише тоді, коли жінки самі відчули порушення, вони стали закликати до міжнародної спільноти, бо лише деякі міжнародні й місцеві правозахисні групи бачать конкретні шляхи, якими жінок позбавляють людських прав.

Вивчення випадку щодо реалізації та порушення прав людини, записаних в УДПЛ

Мета: Навчитися застосовувати існуючі документи в галузі прав людини в конкретних ситуаціях з метою виявлення відповідності і невідповідності їм в реальному житті.

□

(В малих групах)

Прочитати разом наведений випадок. Проаналізувати проблему прав людини, наведену у випадку, і перелічити ці права з посиланням на УДПЛ. (Які положення УДПЛ порушені (№№), Які положення УДПЛ реалізовані (№№)). Заповнити табличку

ПРАВА	РЕАЛІЗОВАНІ ЗГІДНО УДПЛ	ПОРУШЕНІ ЗГІДНО УДПЛ

Універсальна декларація прав людини

(Скорочено)

Стаття 1

Стаття 16

Право на рівність	Право на шлюб і сім'ю
Стаття 2	Стаття 17
Свобода від дискримінації	Право на володіння власністю
Стаття 3	Стаття 18
Право на життя, свободу і персональну безпеку	Свобода віросповідувань і релігії
Стаття 4	Стаття 19
Свобода від рабства	Свобода висловлювань і інформації
Стаття 5	Стаття 20
Свобода від тортур і невідповідного поводження в ув'язненні	Право на мирні зібрання і об'єднання
Стаття 6	Стаття 21
Право на визнання особи перед законом	Право на участь в управлінні державою і вільні вибори
Стаття 7	Стаття 22
Право на рівне ставлення з боку закону	Право на соціальну безпеку
Стаття 8	Стаття 23
Право на розгляд компетентним судом	Право на бажану роботу і створення профспілок
Стаття 9	Стаття 24
Свобода від свавільного арешту і вигнання	Право на відпочинок і дозвілля
Стаття 10	Стаття 25
Право на справедливе публічне слухання	Право на відповідні стандарти життя
Стаття 11	Стаття 26
Право на презумпцію невинності і доведення провини	Право на освіту
Стаття 12	Стаття 27
Свобода від втручання в приватне життя, сім'ю, оселю і листування	Право на участь в культурному житті суспільства
Стаття 13	Стаття 28
Право на вільне пересування в країні і за її межами	Право на соціальний устрій, визначений цим документом
Стаття 14	Стаття 29
Право на притулок від переслідування в інших країнах	Суспільна відповідальність за вільний і повний розвиток
Стаття 15	Стаття 30
Право на національність і свободу її зміни	Свобода від втручання держави чи приватних осіб в перелічені права

□

Обрати людину, яка би презентувала випадок всій групі з описом прав людини, відношенням до статті УДПЛ і оцінкою - порушені чи реалізовані ці права в наведеному випадку.

□

ВИПАДОК

Р. чудово вчилась у школі і стала єдиною молодою жінкою, яка вступила до університету на факультет суднобудівництва. Вона повністю присвятила себе навчанню і була першою

студенткою на курсі. Після закінчення університету їй пощастило стати єдиною жінкою, яка отримала місце на процвітаючому державному підприємстві. Колектив був цілком чоловічим. Ще навчаючись в університеті, Р. звикла знаходитися в чоловічому середовищі, де жарти і ремарки щодо її незаміжнього статусу були постійними. Р. бачила інші переваги, які мали її колеги-чоловіки: престижні пропозиції, більші можливості для підвищення свого навчального рівня тощо. Вона також була виключена з розваг колег-чоловіків: атлетичний клуб, секція бойових мистецтв тощо. Влаштувавшись на роботу, Р. не могла казати спочатку, що її затискають, але коли через рік чоловік з рівнем освіти нижче, ніж в неї був прийнятий на роботу з вищим окладом, Р. пішла до шефа зі скаргою. Але він пояснив, що новому співробітнику потрібна вища заробітна плата, бо йому треба утримувати сім'ю, а вона - одначка і її потреби менше. Окрім того, вона - «невдала інвестиція», бо, як правило, жінки, коли закохуються і виходять заміж, кидають роботу. Протягом наступних кількох років Р. працювала так саме віддано, навіть і після того, як вийшла заміж. В неї у відділі звільнилося місце начальника, і вона вважала, що має повне право претендувати на нього. Але це місце віддали іншому - чоловіку. Коли Р. спитала в шефа, чому так сталося, він сказав, що інвестувати в жінку - справа невдячна. В неї підуть діти, лікарняні тощо. Навіть чоловік неодноразово казав їй, щоби вона нарешті заспокоїлася. Одного разу Р. зустрілася з жінками, які належать до організації захисту прав жінок і свого часу також постраждали від утискань на робочому місці. Разом жінки вирішили долати існуюче становище і поліпшувати своє становище.

Рівні реалізації громадянської ініціативи

Мета: Визначати рівні, на яких здійснюється порушення прав людини, і на яких можна ці порушення ліквідувати.

□

(У великій групі)

Обговорити: куди може звернутися людина при порушенні конкретних прав - громадянських або людських - на місцевому рівні? (Окремо державні і недержавні структури.) Що відноситься до місцевого рівня? Які документи видає влада на місцевому рівні?

□

Відповісти на ці запитання стосовно національного рівня.

□

Які структури існують поза національним рівнем? Які документи вони видають?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Схема має бути такою:

Органи державної влади	Документи, які вони приймають	Громадські організації	Засоби масової інформації
Р е г і о н а л ь н і і м і ж н а р о д н і			
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Н а ц і о н а л ь н і			
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
М і с ц е в і			
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Механізми посилення міжнародних документів у галузі прав людини

Мета: Зрозуміти загальну схему дії механізмів міжнародних документів у галузі прав людини.

□

Зробити вступ щодо природи міжнародних документів в галузі прав людини та їх дієвої сили.

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Декларація - оголошення, ствердження, але це юридично необов'язковий документ. Це моральне зобов'язання. Проте цінування і звертання до такого документа протягом часу призвело до потреби інших видів документів.

Створення ООН - це завершення одного етапу процесу (формування) і початок продовження іншого (впровадження).

Формування документів щодо конкретних прав - процес історичний.
Наступний крок - формування суспільної свідомості.

(В малих групах)
Визначити, який існує механізм дії закону в країні?

(У великій групі)
Узагальнити інформацію щодо дії закону в країні.

Попросити групу провести паралелі - Чи потрібний такий механізм на міжнародному рівні, враховуючи, що тут суб'єктами стосунків є не люди, а держави.

(В малих групах)
Запропонувати самім розробити процедуру дії закону для держав - яка система може примушувати держави дотримуватися законів; що робити, якщо держава не виконує санкції.

(У великій групі)
Виділити спільне в пропозиціях (комісії експертів, суд, санкції, нагляд, звіт)

Оцінка механізмів впровадження документів в галузі прав людини і покарання за їх порушення

Мета: Оцінювати механізми впровадження документів в галузі прав людини з метою їх ефективнішого застосування у випадках реальних порушень.

(В малих групах)

Запропонувати скласти перелік критеріїв оцінки механізмів впровадження документів в галузі прав людини й покаранні за їх порушення.

□

(У великій групі)

Скласти спільний перелік. Порівняти його з наведеним нижче.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ МЕХАНІЗМІВ ВПРОВАДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ

Яку процедуру пропонує механізм?

Для кого прийнятна процедура?

Що повинні робити громадські ініціатори, щоби мати доступ до процедури?

Як працює система, тобто які кроки?

Яку роль можуть грати активістки й активісти?

Які заходи захисту прав пропонує механізм?

Які переваги й недоліки має механізм?

□

Розповісти про типи механізмів прав людини на міжнародному рівні. (Дивись: «Наші людські права» українською мовою, ІКЖЦ, 1996)

□

(В малих групах)

Оцінити за допомогою «Контрольного переліку...» три види документів і відповідних механізмів, які можуть бути застосовані для випадку, який розглядався в попередній вправі.

Контрольний перелік оцінки переваг і недоліків

Позначте, якщо | Позначте, якщо

	це прийнятне в системі	це важливо для вас
Допускає пряму участь активісток і активістів		
Допускає опосередковану участь активісток і активістів		
Конкретні заходи захисту прав людини		
Заходи спрямовані на компенсацію конкретним жінкам		
Широкі заходи захисту прав		
Заходи спрямовані на зміну в політиці держави		
Результати мають юридичну силу		
Результати не пов'язані з рекомендаціями до дій		
Жінки можуть брати участь, залишаючись анонімними		
Жінки не можуть брати участь, не називаючи своїх імен		
Громадські організації можуть мати значний вплив		
Громадські організації мають обмежене втручання		
Швидка процедура		
Повільна процедура		

Документування і факти

Мета: Вміти збирати і використовувати факти і документацію для виявлення порушень прав людини.

□

(У великій групі)

Обговорити: для чого знаходяться і фіксуються порушення, зокрема, в галузі прав людини?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

визначення, які права порушуються; характер зловживань (з ким це стається)

хто відповідає
зміна політики і ставлення

□

Які існують правила при проведенні опитувань, досліджень тощо?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

ПРАВИЛА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОСЛІДЖЕНЬ:
безпристрасність
точність
конкретність

ПАМ'ЯТАТИ, ЩО СЛІД...
звертатися до державних структур
перевіряти факти з різних джерел (краще не включати, ніж брехня)
визначати, в чому провина держави в кожному конкретному випадку

Правила
для складання запитань при проведенні опитувань
представлятися
починати з найпростішого запитання
пам'ятати, яким тоном слід задавати запитання
бути доброзичливими
бути скептичними
не порушувати конфіденційності
не говорити свідку те, що було сказано іншими

□

Яких етапів підготовки дослідження й документування порушень слід дотримуватися?

КРОК ЗА КРОКОМ
Підготовка дослідження й документування порушень

Крок 1: Встановити мету дослідження

Крок 2: Визначити порушення

Крок 3: Визначити ключових діючих осіб

Крок 4: Створити інформаційний перелік

Крок 5: Визначити прийнятні джерела інформації

Крок 6: Узгодити методологію дослідження

Крок 7: Провести організаційні та інші приготування

□

(В малих групах)

Які види досліджень ви би хотіли зробити? Напишіть приблизний план.

□

(У великій групі)

Презентуйте плани малих груп. Обговоріть їх.

Рольова гра - проведення опитування жертви насильства

Мета: Отримати практичні навички проведення опитувань жертв насильства.

□

(В малих групах по три особи)

Придумати по три перших запитання до жертви, з яких ви би почали опитування.

□

(Рольова гра)

Дві сестри і брат постраждали під час воєнного конфлікту. Ви - представниці і/чи представники міжнародної правозахисної організації, яка здійснює дослідження в зоні цього конфлікту.

Запросіть двох учасниць чи учасників для проведення інтерв'ю.

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Сестри і брат не можуть щиро говорити при представниках і представницях іншої статі; водночас вони не хочуть (можливо, бояться) говорити окремо. Вони вороже чи недовіжливо ставляться до іноземців. Група не знає цього наперед.

□

(У великій групі)

Обговоріть стратегію тих, хто проводили опитування. Що треба було запитати? Послідовність запитань, їх тон, невербальна поведінка тощо.

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

2 важливих запитання, на які слід знати відповідь тим, хто проводить опитування:

як ви про це дізналися - з метою невикористання недостовірної інформації

яка позиція держави

як ви переконаєтеся, що це жертва:

зовнішній вигляд

інші свідки

ситуація навколо

інтуїція

(пам'ятати про посттравматичний стрес)

Гельсинська вахта - проект прав жінок
Відділення організації «Вахта прав людини»

Приблизна анкета

Цей зразок анкети ви можете використати протягом опитування. Не обов'язково суворо дотримуватися цього плану чи носити цю анкету з собою. Вона може вам згодитися, бо якщо ви напишете її на аркуші паперу, то не забудете, що вам треба запитати:

вік

звідки

коли і де стався інцидент

приналежність нападників, свідків, інших жертв

що було сказано

пошкодження, медичні послуги, скарги

ім'я

Попередні зауваження

Намагайтеся опитувати жінку наодинці чи з мінімальною кількістю присутніх людей. Це може виявитися дуже складним, але це важливо для жінки - відчувати себе комфортно під час розмови. Важливо також, щоби присутні не впливали на свідчення жінки.

Важливо знайти окрему кімнату для опитування, намагайтеся сісти в куточку. Якщо є кілька зґвалтованих жінок, намагайтеся опитати кожен окремо. Завжди пояснюйте, як ви знайшли об'єкт опитування: хто привів чи привела вас, як ви дізналися про цей випадок і про саму жертву.

Поясніть, чому ви проводите це опитування. Скажіть, що вся отримана інформація залишиться конфіденційною. Якщо в будь-який час вона попросить припинити записувати її свідчення або пізніше не захоче надавати гласності окремі факти, ви маєте поважати її бажання.

Будьте чутливими щодо різних термінів чи висловів, які жінка використовує щодо зґвалтування. Починайте з менш важких запитань, просуваючись до них поступово.

Використовуйте відкриті запитання для отримання інформації, наприклад, як ви про це дізналися?

Приклади запитань

Вік (можна приблизний);

Адреса (місто, село, місцевість);

Етнічна та релігійна приналежність (спитайте, якщо це незрозуміло);

Коли стався випадок (дата й час) і що сталося?

Наприклад, які події передували зґвалтуванню? Це було тоді, коли всіх вигнали з будинків? Це було в полі?

На дорозі? Яка була ситуація? Як знайшли жінку?

Де мав місце інцидент? Як жінка туди потрапила?

Хто був свідком цього? Де ці свідки зараз?

Визначення нападників: Як багато їх було? Чи впізнали ви кого-небудь? Були вони в формі чи ні? Які мали відзнаки, гудзики, головні убори? Хто був головним? Як ви про це здогадалися? Були вони солдатами чи офіцерами? Чи мали вони зброю? На чому вони приїхали?

Говорили вони що-небудь до, під час чи після випадку вам чи іншим? Де вони торкалися вас? Чи називали вони одне одного по іменах? Робили вони ще щось? Де це сталося? Скільки було причетних до цього, і що вони робили? Скільки разів ви були зґвалтовані? Скількома чоловіками? Як довго тут були чоловіки?

Чи були з вами разом інші жінки? Чи забрали кого-небудь з них геть? Як багато? Коли вони повернулися? Як багато повернулося?

Що сталося після зґвалтування? Чи мали ви пошкодження? Чи бачили ви лікаря? Коли і скільки разів? Чи був проведений огляд? Чи написав про це лікар свої висновки? (Дізнайтеся ім'я та місцезнаходження лікаря). Чи були у вас з того часу фізичні або психологічні проблеми?

Чи подавали ви скаргу про те, що сталося? Кому було подано скаргу? Які були наслідки подання скарги?

Як ви почуваетесь після того, що з вами сталося?

На завершення

Спитайте в жінки її ім'я, сказавши, що ви не будете його викривати поза її бажанням. Поясніть, що кінцевим продуктом опитування буде публічний звіт, але ви не будете згадувати її ім'я чи іншу інформацію, яка дасть можливість її ідентифікувати. Інколи жінка не хоче називати себе ні за яких умов. Поважайте таке її рішення. Дайте їй свою візитну картку, щоби вона могла зв'язатися з вами, якщо в неї виникне бажання змінити думку.

Запишіть дату, час і місце кожного опитування, а також, хто його проводив і чи були присутні інші особи.

Знайдіть момент передивитися нотатки перед закінченням інтерв'ю, щоби подивитися, чи нічого ви не забули або залишили без пояснення. Перечитайте нотатки пізніше (бажано, того ж дня), доповніть або перепишіть їх, за потребою.

Громадянська ініціатива

Мета: Вміти планувати і впроваджувати громадянську ініціативу, пам'ятаючи, міжнародний рівень захисту прав людини перевіряє роботу на національному рівні.

□

(Мозковий штурм)

Що таке громадянська ініціатива?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

що?
ДІІ

кого?

ГРОМАДЯН

для чого?

ДЛЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПЕВНОЇ ГРУПИ ЛЮДЕЙ В ІНТЕРЕСИ ЧИ ПРАВА ШИРШОЇ ГРУПИ ГРОМАДЯН

ще одне визначення -

політичний процес, метою якого є вплив на політичні рішення на національному та міжнародному рівнях.

□

(У великій групі)

Чим характеризується громадянська ініціатива?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

4 характеристики ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ
ініціатива громадян чи громадських організацій
спрямування на перетворень інтересів, потреб, бажань (- права людини) громадян в конкретну політику, практику чи права
привернення уваги суспільства до конкретної проблеми, а політиків - до прийняття рішення
використання політичної та юридичної стратегії

□

(У великій групі)

Обговоріть: Що таке громадянська ініціатива в галузі прав людини?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

- Громадянська ініціатива тих, хто зацікавлені в реалізації та захисті прав людини
- Спрямована на перетворення **формальних** прав людини в **реальні**
- Складається з дій, метою яких є:
* поширення головного змісту правової схеми
* дотримання урядами звітності за свої дії
* перетворення самої системи в ефективнішу і відповідальнішу
- Використовує конституційні гарантії та міжнародні норми, стандарти і механізми, а також громадську просвіту, політичне лобювання й залучення широких мас до досягнення своїх цілей

□

(У великій групі)

Що таке громадянська ініціатива в галузі жіночих людських прав?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Вона складається з усіх перелічених вище характеристик, але має специфічні цілі:
- розширити визначення і розуміння прав людини (їхній зміст) для включення до них порушень прав жінок, які ще не визнані повсюди як порушення прав людини
- розширення міри державної відповідальності (звітність держави) за захист жіночих людських прав як в публічній, так і в приватній сферах

- посилити ефективність системи захисту прав людини (зробити її реактивнішою) як на національному, так і на міжнародному рівнях, в розрізі жіночих прав і відповідальності кривдників

□

(У малих групах)

Які повинні бути вимоги до успішної громадянської ініціативи?

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Успішна громадянська ініціатива вважається тоді, коли вона досягла певного «політичного рішення», наприклад, звітність держави перед своїми громадянами та громадянками або розширення розуміння поняття права та його порушення. Успішна громадська політика, зокрема, й в галузі жіночих людських прав, складається в визнанні та ширшій повазі до прав.

Щоби бути успішною, від громадської ініціативи вимагається організованість, стратегічне мислення, інформація, комунікації, результативність і мобілізація. В конкретних умовах це означає, що громадянська ініціатива повинна:

Чітко визначити проблему чи інтерес, на яких має зосередитися громадянська ініціатива.

Досліджувати природу і поширення проблеми чи інтересу.

Визначитися з чіткою позицією і бажаними результатами.

Розписати стратегію: цілі, складові, дії тощо.

Будувати коаліції в підтримку пропозиції.

Виховувати виборців, прибічників і громадськість щодо проблеми.

Лобіювати необхідні зміни чи оспорювати конкретні випадки для прояснення змісту прав і досягнення бажаних судових висновків.

□

(У великій групі)

Обговорити вимоги до успішної громадянської ініціативи і визначити її характеристики.

НОТАТКИ ТРЕНЕРУ

Характеристика ефективної громадянської ініціативи

Сильна організація і управління

Підпорядкованість проблеми прав людини

Чіткий аналіз проблеми

Динамічна стратегія

Сильна група підтримки

Ефективний зв'язок і виховання

Помітна мобілізація і дії

Розробка плану власної стратегії

Мета: Розробляти власну стратегію громадянської ініціативи, необхідної в місцевих умовах.

□

(Вивчення випадку)

Прочитати випадок (історія створення Київського міського центру роботи з жінками) впровадження вдалої стратегії громадянської ініціативи в галузі жіночих людських прав в Україні.

Знайти елементи стратегії, яка використовувалася.

□

(В малих групах)

Розробити план стратегії громадянської ініціативи щодо прав людини по елементах характеристики (Дивись попередню вправу).

**ХАЙ ВАМ ЩАСТИТЬ НА ШЛЯХАХ ВПРОВАДЖЕННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ!**

Жіноча перспектива

Дякую Вам, тренере, або Шлях до себе

Олена Константинова,
Первомайськ
Миколаївської області

Мені поталанило в житті на хороших людей. У саму найважчу хвилину, коли здавалося, що змінити вже нічого неможливо, поруч з'являлася хороша людина і протягувала мені руку для допомоги. Пригадую себе два роки тому і, знову ж таки, переконуюся, що доля дає шанс нам усім. Що ж саме відбулося два роки тому?

До дитячого садка, де я працюю музичною керівницею, завітала привітна кароока молода жінка з довгим гарним волоссям і приголомшила виховательок, що знаходилися на дитячому майданчику привітною усмішкою і словами: «Добрий день! Мене звуть Наталка. Я директор міської бібліотеки. Якщо вам буде потрібна моя допомога, звертайтеся, я охоче допоможу.» Вона, ніби сонце, осяяла своєю присутністю усіх, хто дивився на неї тієї миті. Для нас, працівниць дитячого садка, які звикли до верхнього або інспекторського погляду батьків, ця жінка здалася казковою доброю феєю. Так відбулося моє перше знайомство з неординарною особистістю - Наталкою Самолевською. Вона простягнула мені свою руку допомоги. І ось вже два роки ми крокуємо поруч.

А потім інша зустріч, що хвилиночку прокотилася серед жіноцтва Первомайщини і мала великий резонанс у створенні жіночих організацій в місті. Це була тренер Жіночого консорціуму ННД-США Олена Сулова. На жаль, слово «тренер» чоловічого роду, та це аж ніяк не принижує її гідності і не зменшує чарівності. Так ці дві жінки увійшли у моє життя.

Поруч стояли вони і на тренінгу, надихаючи мене своїм прикладом, підтримуючи посмішкою, навчаючи мислити по-іншому. Саме вони допомогли мені зрозуміти, що не знати всього - це не ганебно, варто лише хотіти знати і вміти ці знання шукати. А зовсім інше мені намагалися довести протягом мого навчання в училищі та вузі. Який довгий шлях підривав віру в себе, незважаючи на те, що я навчалася на відмінно.

А зараз замислююся, чи лише моя така доля? Я сміливо намагалася відстоювати свою думку, та поряд з дорослими, які знали «про що треба думати і що потрібно говорити у моєму віці», це було важко. З часом усе менше й менше намагалася комусь щось доводити. Як у народі кажуть: «Вода і камінь точить.» То ж ця вода виявилася переможницею.

Та диво дивне! Дивлячись нам у вічі на тренінгу, слухаючи наші неспівні докази та міркування, пані Олена каже, посміхаючись: «Дякую, є й така думка.» Як грім серед ясного неба. Тебе вислухали, тебе не критикують, тебе сприймають як ОСОБИСТІТЬ. Скільки жінок відродилося того дня для повноцінного життя. Хтось пішов впевненим кроком до влади, хтось - до створення своєї організації, а інші - до своєї родини. Зерно знань щедро засівалося у жіночі душі, та кожна самостійно вирішила, що їй робити з врожаєм. У кожної був вибір, був свій шанс.

Наступний тренінг з розв'язання конфліктів вела Наталка Самолевська. І знову вона підтримала нас. Це - ваша думка, вона має право на існування, незалежно від того, згідний хтось з нею чи ні. Ми не критикуємо людину. Ми - позитивні. Як доречно з'явилися тренери. Адже наше життя - це не лише робота, а й вузи, громадськість, сім'я. І море конфліктів, мабуть, відкрило б нас своїми хвилями, коли б не рятувальні жилети тренінгів, на яких не лише обговорювалися проблеми, доводилися доцільність певних дій у конфліктній ситуації, але й, створюючи міні-театр, програвалися нами події нашого життя та їх розв'язання.

Чи доводилося вам сидіти чи співати в колі друзів? Пригадайте, як вам було приємно і затишно. Так було і на тренінгах.

Я хочу подякувати вам, тренери, що ви вчили нас говорити і слухати, бо саме ви і коло з'єднували, і підтримували нас.

Ось знову звертається пані Наталя до нас: «Можливо, щось хоче сказати нам та, хто ще не говорила?» І оживають самі найсором'язливіші уста. Можливо, саме сьогодні вони вперше висловили свою думку перед великою аудиторією і їх вислухали. Можливо, сьогодні вони розтопили у собі кригу непевності і відкрили в собі своє серце назустріч долі.

Дякую вам, тренери! Дякую вам, жінки!

Я гадаю, що жінка народжується тричі.

Вперше - коли її народжує матір.

Вдруге - коли сама народжує немовля.

І втретє - коли народжує себе, як особистість.

Я хочу закінчити свого листа словами нашої поетеси Наталі Терещенко:

Люби себе, жінко, ціни,

Бо ти є окраса природи.

І Боже тебе борони,

Своєї не бачити вроди.

ІНШІ УІ-СЕЙЛЄЄ АОРЯ

Ієйяа Єааої.

Київ

Ієйяа Єааої приходом ранньої зими. Захарівка зустріла нас свіжим подихом морзяного вітру й білими снігами. З Олександрії ми – три тренерки змогли добратись до Захарівки лише приватним транспортом, автобуси не зважилися їхати в такі замети. І от коли наше таксі пригальмувало в Захарівці біля однієї перехожої жінки, аби запитати дорогу до школи, нам якесь внутрішнє передчуття підказувало: оце і є вона – Любов Семенівна Шкирай, шкільна учителька, директорка музею, засновниця клубу «Пошук».

- Доброго ранку! - відповіла жінка на наше привітання. – Так, Любов Семенівна – це я. - І буденно, по-діловому додала: - А ми всі учора, 13, чекали й виглядали вас. Але добре, що хоч сьогодні добралися.

На цей ніби докір ми мусили пояснювати, що в п'ятницю 13 листопада ми проводили тренінг у Знам'янці.

І от в суботу вранці 14 листопада зібралися ми в приміщенні місцевого краєзнавчого музею. Аж дух перехопило, коли побачили як багато жінок зібралося, мов на весілля.

Любов Семенівна представила нас:

Ольга Кавун приїхала до нас із Києва, Вікторія Кузьміна - з Черкас і Ганна Войніч - з Дніпропетровська.

Тут треба зробити невеличкий відступ, бо місцеві жінки, зокрема вчительки і учениці місцевої школи підготували для нас і всіх присутніх поетичну композицію про хліб, про матір, про жінку-трудівницю, про рідну землю.

Ми втрюх були зворушені такою щирою увагою до нас, а ще тим, що нам врочисто піднесли хліб. Бо так у нас на Україні здавна зустрічають найдорожчих гостей.

Для себе я зробила висновок, що отака аудиторія учасниць - найблагодатніша, бо жінки так уважно вловлювали кожнісіньке слово, і так активно включалися в обговорення і мозковий штурм, що в нас з'явився величезний стимул працювати з цими жінками, їхати в найдальше село.

Найповніше допомогла розкритися учасницям вправа "Знайомство".

Я запропонувала назвати своє ім'я, вказати квітку, яка б відповідала імені й характеру кожної. І увявіть собі: кожна з двадцяти семи учасниць на мить замислилась, просіяла лицем, наче сонечко. І ось одна з колгоспниць-пенсіонерок мовила: "А знаєте, усе життя вирощую квіти біля хати. Вирощую для окраси, дарую людям на щастя, на радість, а от ніколи не замислювалася, що є така квітка, яка відповідала б моему характеру, моему найменню".

Так само й інші з подивом виявляли, що є така квітка і не десь за морями, за горами, а у власному квітнику, яку подібна до кожної з них. Мені здається, що вправа "Знайомство" стала веселковим місточком до вправи "Я пишаюся". Певно, що тяжко було кожній пересилити якийсь внутрішній сум'яття, й вдихнувши повітря, вголос промовити: "Я пишаюся...". ще й назвати ту рису, чи той власний здобуток, яким дійсно можна пишатися. Ця права ще й стала своєрідним першим бар'єром, який жінки з гідністю подолали.

Вправа "Жіноче лідерство" та "Асоціації зі словом лідерство" спершу зі скрипом зрушувала з місця, а вже потім жінки при звичаїлися до нової для них обстановки й набралися духу. І котрась сказала: "Ну гляньте ж бо, то все у нас чоловіки за лідерів були. Ось, приміром, всі ключові пости позаймали. Сьогодні ж чоловіки наші зібралися святкувати День колгоспника (14 листопада України відзначала День працівників сільського господарства - Авт.), а ми теж зібралися ось у нашому сільському краєзнавчому музеї, аби довідатися щось нове про жіноче лідерство. Я вважаю це кроком уперед в наших діях і в нашій свідомості. То був у Захарівці лише клуб "Пошук", завдяки якому є нині наш музей, а тепер ще буде захарівський жіночий осередок "Степівчанка", який об'єднає усіх наших жінок, допоможе нам переборювати усі життєві труднощі".

Трохи насторожила сільських жінок вправа "Гендер - стать". І я розумію чому. Захарівчанки мають спротив до незнайомих іноземних слів, рідко вживаних у їхньому середовищі. Варто це брати до уваги й надто обережно оперувати такими незнайомими для них словами й термінами.

Хочу декілька слів сказати і про вправу "Перший досвід дискримінації". І хоча й було сказано про те, що мовлене тут на тренінгу не виносить за стіни цього приміщення, але оці жінки, котрі мешкають в одному селі не вважали за потрібне розповідати про дискримінацію своїх жіночих прав. І коли й розповідали про незначні випадки дискримінації то лише в ранньому дитинстві.

Захарівка не місто, а село. Кожна господиня має курей, гусей, корову. Тому наприкінці тренінгу думки кожної були біля дому. Та ще й, може, не всі знали, що тренінг триватиме не кілька годин, а з десятої до шістнадцятої. Це також треба враховувати й зарання попереджати тих, хто подає заявку: тренінг триває не дві - три години, а шість, враховуючи годину на обід.

Треба координаторам пам'ятати й те, що погода такої пори буває і "не льотна". А люди, котрі подали заявку на тренінг, сподіваються й чекають. І, слава Богу, що ми всі змогли вчасно дістатися до Захарівки 14 листопада нинішнього року.

Місцевих жінок приємно здивувало те, що ми втрюх приїхали до них у такий сніг. А нас порадувало те, що двадцять сім жінок прийшли до нас на тренінг. Прийшли, аби дізнатись нове про жіночі організації України, розпитати нас як писати статут своєї новоствореної організації "Степівчанка", і як зареєструватися. Були серед них: сім учительок, дві учениці дев'ятого класу, директорка сільського будинку культури, бібліотечарка, лікарка, кілька колгоспниць, різноробочі, пенсіонерки, завідуюча колгоспною їдальнею, техпрацівниця і декілька жінок, котрі нині тимчасово лишилися без роботи, але вони зробили прочерк у графі, де потрібно було вказати постійне місце роботи. Не написали "не працюю", бо й удома повно роботи, та й сподіваються врешті-решт на весну знайти якийсь підробіток, якщо не постійний, то хоча б тимчасовий. Отакі вони - славні жінки села Захарівки!

Коли після тренінгу перегортала анкети, найбільше мені запам'яталися такі вислови: у графі "Чи змінилися Ви після тренінгу?" дві відповіді були: "Так. Я відчула, що я - жінка". Були ще й такі: "Я відчула, що зможу повніше себе реалізувати". "Я відчула, що потрібно над собою працювати". "Я відчула, що жінка

– це щось цінне і високе”. “Я збагнула, що я не одна, а поряд друзі”. “Зрозуміла, що маю внутрішню силу для боротьби з усіма негараздами сучасного життя”.

Тут я від імені усіх тренерок можу сказати: заради цього варто їхати і в Захарівку, і на край світу. Задля того лише варто їхати, аби жінки не зневірювалися в собі, а знаходили власні сили, знаходили енергію й завзяття задля кращого життя. І щоб усім їм, як і оцим красивим захарівчанкам хотілося збиратися в своїх жіночих організаціях, чи якихось інших жіночих осередках і спільно вирішувати нагальні проблеми.

Закінчився тренінг. Жіночки нам щиро подякували. А Любов Семенівна Шкирай – вчителька історії місцевої школи, яка очолює клуб “Пошук” – познайомила нас із кожним експонатом захарівського краєзнавчого музею. Розповіла історію створення. Започатковувався він як музей 116-ої Харківської стрілецької дивізії, а вже згодом доповнився місцевими експонатами й перетворився на сільський краєзнавчий. Нині музей нараховує більше шести з половиною тисячі експонатів, 500 з яких – оригінальні. Клуб “Пошук” існує 21 рік. Музей же відкритий 8 травня 1980 року.

Любов Семенівна з усмішкою розповідає: ”Тепер трапляються й кумедні випадки. Ось, приміром, коли перебої з електрикою, то часом односельці звертаються до мене, аби з музею позичила цінний експонат – гасовий ліхтар. А дехто просив продати борони чи ще якийсь там реманент. Ці всі експонати збиралися з такими труднощами, що ні про яке продавання чи позичання не може бути й мови”.

Вболіває Любов Семенівна за своє улюблене дітище - музей. Вона і нам зробила замовлення на експонати для сільського краєзнавчого... А наймолодша донька Любові Семенівни – учениця місцевої школи Лариса вже сама проводить екскурсії в музеї.

Небагато нині таких завзятих ентузіастів як Любов Семенівна Шкирай. І якщо вже немає змоги в чомусь їй допомогти, то хоча б не заважало їй місцеве керівництво. Бо з його “доброї ласки” від музею відрізали електроенергію. І є ще подібні факти. Але я дуже обережно про це зауважую, аби ще більше не зашкодити Любові Семенівній та її добрим справам). Не до своєї ж оселі стягує вона добро, а експонати до музею. Не для власного збагачення старається, а для збагачення музею новими стендами. То невже й це комусь муляє душу і коле очі!?! Невже ж так важко зрозуміти: то все для історії. Для історії села Захарівки і для історії держави з гордим іменем УКРАЇНА.

Верталися ми з цього тренінгу у неділю вранці 15 листопада. Проводжали нас жінки “Степівчанки” і Любов Семенівна Шкирай. Ні сніг, ні мороз не змогли остудити нашого гарного настрою від знайомства з Захарівкою і її славними жінками.

На прощання Любов Семенівна мовила: “Ми чекаємо на Вас із новими тренінговими програмами!”